

۱- در کدام منطقه شبه جزیره عربستان آثاری از تمدن یافت شده است ؟

در نتیجه مطالعات مورخان و کاوش های باستان شناسان (در سده های ۱۹ و ۲۰ م) پیش از میلاد حضرت عیسی (ع) فرهنگ و تمدن مهمی در یمن واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشت ، و فرمانروایانی بر آنجا حکومت می کردند . پس از آنکه این تمدن باستانی دچار انحطاط شد عده زیادی از ساکنان آن به نواحی دیگر شبه جزیره عربستان مهاجرت کردند .

۲ - در آستانه ظهور اسلام ساکنان شبه جزیره عربستان به چند دسته بزرگ تقسیم می شدند ؟

ساکنان شبه جزیره عربستان ، قبیله ها و طایفه های گوناگون عرب بودند که هر یک از آنها بر پایه نسب نامه هایی ، خود را به یکی از دو دسته جنوبی (قحطانی) و شمالی (عدنانی) منسوب می کردند .

۳- زندگی اجتماعی ساکنان عربستان در آستانه ظهور اسلام چگونه بود ؟

در آن زمان زندگی چادر نشینی و نظام قبیله ای در سراسر این سرزمین حتی در شهرهای مکه ، طائف ، یثرب رواج داشت .

۴- تعریف قبیله را در نظام اجتماعی شبه جزیره عربستان بنویسید .

قبیله ، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل بود و آن شامل تمامی افرادی می شد که دارای نیای مشترک بوده و با یکدیگر پیوند خونی داشتند .

۵ - شاخص ترین ارزش های حاکم بر نظام قبیله ای در شبه جزیره عربستان چه بود ؟

(افتخار به حسب و نسب) ، (احترام به روابط خونی و خویشاوندی) ، (اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله) و (حمایت بدون قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی) بود .

۶- عصبیت قبیله ای عرب چه بود و چه عاملی باعث به وجود آمدن آن می شد ؟

(وابستگی شدید اعراب به قبیله خود) باعث به وجود آمدن تعصب یا (عصبیت قبیله ای) عرب بود .

۷- وابستگی شدید اعراب به قبیله خود چه نتایج داشت ؟

وابستگی شدید اعراب به قبیله خود موجب به وجود آمدن تعصب یا عصبیت قبیله ای عرب شده بود و تعصب قبیله ای ، نقش زیادی در (بروز جنگ و خونریزی های پیاپی) در شبه جزیره عربستان داشت .

۸- چه عاملی نقش زیادی در بروز جنگ و خونریزی های پیاپی در شبه جزیره عربستان داشت ؟

(تعصب قبیله عرب)

۹- ساکنان عربستان در دوره پیش از اسلام به داشتن چه خصائلی معروف بودند ؟

به داشتن برخی خصلت های اخلاقی مانند : (مهمان نوازی ، شجاعت ، سخاوت ، مروت و استقامت در برابر سختی های زندگی) معروف بودند ، البته این خصلت ها در چارچوب (ارزش ها و سنت های زندگی قبیله ای) مفهوم خاص خود را داشت . از جمله شجاع ، به کسی گفته می شد که در منازعات فردی و قبیله ای با جرات و جسارت تمام بجنگد و نهایت بیرحمی را از خود نشان دهد .

۱۰- زن در نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام ، از چه مقام و منزلتی برخوردار بود ؟

در نظام اجتماعی پیش از اسلام ، زن از مقام و منزلت پایینی برخوردار بود . در جامعه ای که ارزش به قوت بازو ، و نیروی جنگاوری بود ، بسیاری از پدران آرزوی فرزند پسر داشتند تا در جنگ و راهزنی ، غنیمت به دست آورند و با داشتن فرزند پسر ، نام و عزت و شرافت قبیله ای خود را حفظ کنند . به همین دلیل مردان قبیله به پدران خود افتخار می کردند نه به مادران . قرآن نیز به موقعیت حقارت آمیز زن در میان اعراب جاهلی اشاره فرموده ، آنان را به سبب چنین عقیده و اخلاقی نکوهش کرده است .

۱۱- اوضاع سیاسی شبه جزیره عربستان در دوران پیش از اسلام چگونه بود ؟

در دوران پیش از اسلام ، قبایل عرب شبه جزیره عربستان به صورت پراکنده ، و جدا از هم زندگی می کردند و دارای حکومت فراگیر و قدرتمندی نبودند . برخی از این قبایل ، مانند قبیله قریش به سبب (داشتن اختیار اداره کعبه) و (تجارت با سرزمین های دیگر) ، دارای (قدرت و نفوذ سیاسی) قابل توجهی در میان سایر قبایل بودند . اما این نفوذ و قدرت را نمی توان به منزله حکومتی پایدار شمرد ، زیرا متکی بر تشکیلات سیاسی ، اداری و نظامی منظم و منسجمی نبود و ثبات لازم را نداشت .

۱۲- وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان چگونه بود ؟

وضعیت اقتصادی شبه جزیره عربستان به شدت تحت تاثیر موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی آن بود . بخش عمده آن از صحراهای گرم و خشک تشکیل شده و قبایل پراکنده در این بخش ، اغلب از طریق پرورش معدودی (بز و شتر و راهزنی) زندگی خود را تامین می کردند . در برخی از مناطق مانند یثرب ، یمن ، طائف ، کشاورزی وجود داشت . ولی تجارت وضع بهتری داشت و داد و ستد با سرزمین های مجاور عربستان از اهمیت زیادی برخوردار بود . مکه ، بر سر راه یمن به شام ، مرکز اصلی بازرگانی بود . و سران قریش در نتیجه تجارت با شام و سرزمین های اطراف عربستان سود سرشاری داشتند .

۱۳- علم و فرهنگ در شبه جزیره عربستان چه وضعیتی داشت ؟

ساکنان شبه جزیره عربستان ، گرچه در مجاورت کشورهای بزرگ و متمدن ایران و روم قرار داشته و دارای روابط تجاری با آنها بودند ، اما از نظر فرهنگ و تمدن با جوامع متمدن دنیای آن روز قابل مقایسه نبودند . مردم عرب پیش از اسلام چندان توجهی به علم و دانش نداشتند و در عربستان از مراکز علمی خبری نبود ، تعداد با سوادان مهمترین شهر آن مکه از تعداد انگشتان دست فراتر نمی رفت . از نظر تمدن نیز فاقد دستاوردهای قابل توجه بودند و ویژگی های زندگی صحرائنشینی بر شهرنشینان غلبه داشت . برجسته ترین دستاورد فرهنگی اعراب در دوران جاهلی ، (شعروشاعری) بود .

۱۴- اعتقادات دینی مردم عربستان در دوره جاهلی چگونه بود ؟

همزمان با ظهور اسلام ، بیشتر ساکنان شبه جزیره عربستان به ویژه مکه ، بت پرست بودند . آنان بت های سنگی و چوبی متعددی را می پرستیدند و قربانی ها و نذرهای فراوانی را نثار آنان می کردند . در آن زمان خانه کعبه مانند بیشتر عبادتگاههای شبه جزیره ، به محل نگهداری و نیایش بت های گوناگون تبدیل شده بود . با این حال بقایای آیین ابراهیم ، اعتقاد به الله به عنوان آفریننده جهان ، به کلی از دل بت پرستان محو نشده بود و مردم مکه به « الله » به عنوان خدای بزرگ اعتقاد داشتند .

۱۵- یکی از مشخصات آیین بت پرستی چه بود ؟ (بی اعتقادی به جهان پس از مرگ بود .)

۱۶- پیروان حضرت ابراهیم چه کسانی بودند و آنان را چه می نامیدند ؟

بت پرستان ، سنت ابراهیمی (حج) را به جا می آوردند ، اما آن را با عقاید و آداب و رسوم شرك آلود آمیخته بودند . در کنار آنان ، معدودی از اعراب بودند که به پیروی از حضرت ابراهیم از پرستش بت ها امتناع می کردند و از گوشت قربانی آنها نمی خوردند ، آنان را حَنَفَا (جمع حنیف) می نامیدند .

۱۷- در آستانه ظهور اسلام تعدادی از قبایل عرب به کدام ادیان گرویده بودند ؟

تعدادی از قبایل عرب به یهودیت و مسیحیت گرویده بودند . برخی از یهودیان در یثرب ، و معدودی از مسیحیان ، در نجران مستقر بودند . و برخی شواهد و مدارک نشان از گرایش عده ای از مردم عرب به آیین های زرتشتی و مانوی دارد .

۱۸- مراکز یهودیان و مسیحیان را در شبه جزیره عربستان نام ببرید .

یهودیان در (یثرب) و مسیحیان در (نجران) ساکن بودند .

۱۹- وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمی که حضرت محمد (ص) در میان آنان مبعوث شد ، چه ویژگی خاصی داشت ؟

دارای ویژگی خاصی بود که قرآن با صفت « جاهلی » از آن یاد کرده است .

۲۰- مفهوم جاهلیت چیست و مصادیق اخلاقی و فرهنگی اعراب پیش از اسلام را بنویسید .

جاهلی و جاهلیت در اینجا مترادف با نادانی و فقدان علم و معرفت نیست ، بلکه دلالت بر فرهنگ و اخلاق (خشن ، گستاخ ، و کینه جویی دارد که از خلق و خوی تند و سرکش) افراد آن جامعه سرچشمه می گرفت و (تعصب قبیله ای) و پیروی کورکورانه از اجداد قبیله ، جایگزین (تعقل ، منطق و بردباری) شده بود .

۲۱- حضرت محمد (ص) پیش از بعثت اوقاتی از سال را در کجا می گذراند ؟

اوقاتی از سال به ویژه ماه **رمضان** را در غار حرا بر بلندی کوهی در نزدیکی مکه به تنهایی می گذراند و به عبادت و راز و نیاز با خداوند می پرداخت .

۲۲- حضرت محمد (ص) پیش از بعثت در میان مردم مکه به چه صفاتی معروف بود ؟

به داشتن صفات و خصلت هایی مانند (امانتداری ، راستگویی ، درستکاری ، خردمندی ، خوش رویی ،) معروف بود .

۲۳- حضرت محمد (ص) در چه زمانی به پیامبری مبعوث شد ؟

در **۲۷ رجب** و یا به روایتی در **رمضان** سالی که آن حضرت به **چهل سالگی** رسیده بود ، در حال عبادت و تأمل و تفکر در **غار حرا** فرشته وحی بر او فرود آمد و با نزول **نخستین آیات سوره علق** ، پیام الهی را به او رساند . نزول این آیات به منزله آغاز پیامبری و رسالت الهی حضرت محمد (ص) بود .

۲۴- پیامبر اسلام در آغاز بعثت دعوت خود را چگونه آغاز کرد ؟

پیامبر در آغاز ، به صورت (محدود و تا حدودی پنهانی) افراد را به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز دعوت نمود . طبیعی است که آن حضرت دعوتش را از خانواده خویش آغاز کند .

۲۷- نخستین ایمان آورندگان به اسلام چه کسانی بودند ؟

حضرت خدیجه (ع) ، حضرت علی (ع) ، زید بن حارثه ، فرزند خوانده رسول خدا .

۲۸- نخستین کسی که خارج از خانواده رسول خدا اسلام را پذیرفت که بود ؟ **ابوبکر بن ابی قحافه**

۲۹- در آغاز دعوت پیامبر اسلام ، کدام قشرهای مردم مکه آن را پذیرفتند ؟

پس از آنکه نخستین فرد بیرون از خانواده پیامبر (**ابوبکر بن ابی قحافه**) دعوت را پذیرفت ، به تدریج تعدادی از مردم مکه که بیشتر از قشرهای جوان ، فقیر و مستضعف بودند دعوت پیامبر اسلام را پذیرفتند .

۳۰- واکنش قریش در آغاز دعوت آشکار در برابر پیامبر اسلام چه بود ؟

پیامبر اسلام سه سال پس از بعثت به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار کرد . سران قریش که در آغاز دعوت اسلامی ، مخالفت و دشمنی شدیدی با رسول خدا ابراز نمی کردند ، با گسترش دعوت و گرایش جوانان و مستضعفان به اسلام در صدد **مقابله** با پیامبر و مسلمانان برآمدند .

۳۱- دلایل مخالفت سران قریش در آغاز دعوت آشکار با اسلام چه بود ؟

(۱) گرچه در ظاهر چنین به نظر می رسد که احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بت ها علت اصلی مخالفت و دشمنی آنان با اسلام بود ولی با بررسی دقیق تر شواهد و مدارک معلوم می شود عوامل مهمتری در این موضوع دخالت داشته است .

(۲) برخی آیات قرآن بیانگر آن است ، مشرکان مکه بیم داشتند که در صورت پیروی از اسلام ، موقعیت تجاری و سیاسی آن شهر متزلزل شود و بازرگانان قریش از سود هنگفتی که از تجارت با سرزمین های دیگر کسب می کردند ، محروم شوند .

(۳) عامل دیگر ، رقابت قبیله ای و حسادت طایفه ای بود که در دشمنی با رسول خدا نقش داشت . برخی طایفه های قریش مخصوصاً " بنی امیه به این خاطر که فردی از طایفه بنی هاشم به پیامبری رسیده ، به سختی حسادت می کردند .

۳۲- مشرکان مکه برای مقابله با پیامبر اسلام ابتدا چه تصمیمی گرفتند و علت آن چه بود ؟

دشمنی مشرکان با پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله نیرومندی بودند چندان آسان نبود و ممکن بود تعصبات طایفه ای و قبیله ای را برانگیزد و موجب جنگ و خونریزی شود . از این رو تصمیم گرفتند که هر طایفه ، از مسلمان شدن اعضای خود جلوگیری کند . همچنین مشرکان ، ابوطالب رئیس طایفه بنی هاشم را در تنگنا قرار دادند که برادرزاده خود را وادارد تا دست از عقاید خود بردارد و یا او را به آنان بسپارد . ابوطالب نه تنها دست از حمایت پیامبر برداشت ، بلکه طایفه بنی هاشم را به حمایت از آن حضرت فرا خواند . همه بنی هاشم اعم از مسلمان و غیر مسلمان درخواست ابوطالب را پذیرفتند و تنها ابولهب به دشمنی با رسول خدا برخاست .

۳۴- چه کسی از طایفه بنی هاشم در دشمنی با پیامبر اسلام باقی ماند ؟ ابولهب

۳۵- مشرکان در پی عدم توفیق در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از پیامبر چه کردند ؟
چون سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از حمایت رسول خدا توفیق نیافتند تصمیم گرفتند بنی هاشم را تحت محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دهند . هدف آنها این بود که ابوطالب و طایفه او را وادار کنند تا پیامبر را تنها بگذارند .

۳۶ - سران قریش چگونه بنی هاشم را در محاصره اجتماعی و اقتصادی قرار دادند ؟

سران قریش از این رومعاهده ای بستند که بر اساس آن هرگونه مراوده اجتماعی از قبیل ازدواج و ارتباط اقتصادی مانند خرید و فروش کالا با بنی هاشم را ممنوع کنند . بنی هاشم برای کاهش آثار مخرب این معاهده به **شعب ابی طالب** در اطراف مکه پناه بردند و حدود **سه سال** در آنجا مانده و

مشکلات و سختی های فراوانی را تحمل کردند .

۳۷ - حوادث سال دهم بعثت را بنویسید .

پس از پایان تحریم اقتصادی و اجتماعی مسلمانان در **سال دهم بعثت** ، **حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب (ع)** دوحامی بزرگ حضرت محمد (ص) به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند و اندوه سنگینی بردل پیامبر و یارانش نشست . و با رحلت ابوطالب جسارت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد .

۳۸ - در چه شرایطی اندیشه مهاجرت از مکه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت ؟

در **سال دهم بعثت** ، اندکی پس از پایان تحریم اقتصادی و اجتماعی ، **حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب (ع)** دوحامی بزرگ حضرت محمد (ص) به فاصله کوتاهی از دنیا رفتند و اندوه سنگینی بردل پیامبر و یارانش نشست . **با رحلت ابوطالب ، جسارت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد و با تشدید آزار مشرکان ، گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع اساسی روبرو شد .** در چنین شرایطی اندیشه هجرت از مکه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت .

۳۹ - پیامبر اسلام در اندیشه خروج از مکه ابتدا کجا را برای مهاجرت انتخاب کرد ؟

رسول خدا در جستجوی مردمانی که آمادگی بیشتری برای پذیرش اسلام داشته باشند راهی **طائف** شد . طائف شهر ثروتمندی در نزدیکی مکه ، که بزرگان و اشراف آن روابط اقتصادی گسترده ای با سران قریش داشتند ، اهالی طائف نه تنها استقبالی از پیامبر نکردند بلکه آن حضرت را با بی احترامی و اهانت از شهر خود راندند و پیامبر ناگزیر ، **با (حمایت خواهی از یکی از اشراف مکه) به آن شهر بازگشت .**

۴۰ - پیامبر اسلام پس از بازگشت از طائف دست به چه اقداماتی زد ؟

پس از آن رسول خدا به تبلیغ اسلام در میان افراد و قبایلی پرداخت که برای مراسم حج و یا انجام کار دیگری به مکه سفر می کردند . سرانجام در جریان مراسم حج ، تعدادی از مردم **یثرب** دعوت پیامبر را پذیرفتند و زمینه هجرت تاریخی پیامبر اسلام به **یثرب (مدینه)** فراهم شد .

پایان درسی سوم